

natus de altero patre, non adoptatur a Deo Patre. Quia vero nascitur ex Deo Patre, nec cum homo sit, adoptatur a Patre; quia in assumptione carnis non fit alter; sed is qui erat Deus, efficitur homo, Deus natus sine initio propter se, homo natus a certo initio propter nos, unus et unicuique, proprius et verus. Nec propterea, quia particeps fieri dignatus est substantiæ et mortalitatis nostræ particeps etiam factus credendus est et conditionis; cum nos, ut supra jam dictum est, conditione nascamur, ille misericordia, nos debito moriamur, ille potestate; nos illius potestate de filiis iræ efficiamur filii Dei, ille

nunquam talibus obnoxius, nihil aliud esse possit, nisi Filius proprius et verus æterna natiuitate. Propter quod etiam cum ipsa assumpta humanitate unus est verus Deus cum Patre, non posterior, non minor Patre, aut Spiritu sancto, non differens maiestate, non impar potestate, non discrepans operatione. Sancta enim hæc Trinitas, discreta personis, non separabilis, unum sunt. Unus est, non in una essentia, sed una essentia, una substantia, uno nomine, una natura, vivens et regnans, sine recordatione præteritorum, sine expectatione futurorum, per omnia sæcula sæculorum. Amen.

AD EUMDEM IMPERATOREM, DE INSOLENTIA JUDÆORUM.

I. Christianissimo, et vere piissimo, et in Christo victori ac triumphatori Ludovico imperatori felicissimo, semper Augusto. Agobardus abjectissimus omnium servorum vestrorum.

Cum Deus omnipotens, qui vas ante tempora præcavit et præordinavit rectorem pium futurum temporibus valde necessariis, sublimaverit prudentiam vestram et studium religionis supra cæteros vestri temporis mortales; dubium non est præparatum vos ad remedium temporibus periculosis, de quibus apostolus loquitur: *In novissimis diebus instabunt tempora periculosa, et erunt homines se ipsas amantes, cupidi, elati, et cætera, et habentes quidem speciem pietatis, virtutem autem ejus abnegantes*; de quibus nihil est expectandum quod jam non videatur, nisi solutio Satanae, et publica calcatio sanctæ civitatis mensibus quadraginta duobus, quæ futura est per caput omnium iniquorum Antichristum. Cum hæc igitur ita se habeant, obsecro tranquillissimam longanimitatem vestram, ut præbeat patientissimam aurem vestram verbis quibus ego infimus servorum vestrorum nimis necessarium puto admonendam san-

B etissimam sollicitudinem vestram de re tam necessaria, quæ aut sola, aut præcipua est, cui præ cæteris succurrere debeat gubernatio vestra; cujus narrationem si prosequi potuissem tacitis nominibus actorum, vellem omnino. Sed quia fieri non potest, committo me bonitati et patientiæ vestræ, dando me periculis, et inopescentis vobis quæ tacere perniciosum est.

II. Venerunt Gericcus et Fredericus, quos præcurrit Eyrardus missi quidem vestri non tamen per omnia vestra agentes, sed ex parte alterius; et ostenderunt se Christianis terribiles et Judæis mites, maxime Lugduni, ubi partem persecutionis adversus Ecclesiam depinxerunt, quam multis gemitibus, suspiriis et lacrymis stimularunt. Quæ persecutio, quia præcipue adversum me acta est, tota a me proferenda non est, nisi forte clementissima sollicitudo vestra scire voluerit. Tamen in quantum Ecclesiæ Christi noxia est, si vestra patitur mansuetudo, breviter intimare exordiar. Venientes itaque primum Judæi, dederunt mihi indiculum ex nomine vestro,

BALUZII NOTÆ.

^a *Ad eumd. imp. de ins.* Is est omnino libri istius titulus in veteri codice, quem visum est retineri debere. Sed hunc librum, seu verius epistolam, non divisimus in capita, quia id epistolæ brevitatis non patiebatur.

^b *Innotescens*, id est, iudicans, insinuans: activa significatio, ut tum solebat. Sic in præceptis regum, et in libris Capitularium: *Ille innotuit nobis*, id est, significavit. Quin et sanctus papa Gregorius sic usurpavit pluribus in locis, ac nominatim lib. II, iudict. II, epist. 87; lib. III, iudict. 12, epist. 2, et alibi pluries.

^c *Gericcus, Capis prælati* in Vita Ludovici Pii: in qua scriptum est eum anno 813 missum ex Aquitania in Germaniam fuisse a Ludovico ad Carolum Magnum, ut eum pro quibusdam necessariis consuleret.

^d *Fredericus*, Missus dominicus, ut docet Agobardus; idem fortasse qui post Ludovici Pii mortem ad hæsit Lothario, ab eoque missus est ad Ludovicum et Carolum Lotharii fratres: quod scribit Nithardus extremo libro secundo. In capitulis quoque Caroli

Calvi tit. 43, cap. 17, exstat mentio cujusdam magnatis, nomine Fredrici, qui fortassis idem quoque est cum hoc Frederico.

^e *Eyrardus*. Idem fortassis qui Eberardus vocatur in Annalibus Eginhardi, fuitque magister pincernarum Caroli Magni, ab eo missus anno 781 ad Thasilonem ducem Bajoariæ.

^f *Missi vestri*, id est, legati, qui vulgo tum missi dominici vocabantur, quod a principe mitterantur. *Missi ergo dominici dicebantur*, inquit Sirmondus in notis ad Capitula Caroli Calvi, quos princeps extra ordinem in diversas regni partes ad justitias faciendas (sic enim loquebantur) cum amplissima potestate dirigebat.

^g *Persecutionis adv. Eccl.* Non quidem novæ alicujus persecutionis, ne quem hic fallat obscurum scribendi genus, sed veteris persecutionis quæ per trecentos circiter annos afflixit Ecclesiam, in initiis Christianismi.

^h *Indiculum*. Sic tum vulgo vocabantur diplomæ principis, quod in præsens dabatur: nam quæ in futurum, præcepta vocabantur. Inde in Formulæ

et alterum ei qui pagum Lugdunensem a vice comitis regit, præcipientem illi ut auxilium ferret Judæis adversum me. Quos indiculos, licet ex sacro nomine vestro recitarentur, et vestro annulo essent signati, nullatenus tamen credimus ex iudicio vestro tales prodisse. Cæperunt autem efferi quadam odibili insolentia Judæi, comminantes omnibus injuriis nos afficiendos per missos quos adepti fuerant ad exsolvendam vindictam de Christianis. Post eos venit Evrardus, eadem iterans, et dicens majestatem vestram commotam esse valde adversum me propter Judæos. Deinde venerunt et prædicti missi, habentes in manibus b tractoriam stipendialem, et c capitularia sanctionum, quæ non putamus vestra jussione existere talia. His causis lætificati sunt Judæi ultra modum, et contristati Christiani, non solum illi qui fugerunt, aut qui absconditi sunt, vel qui districti, sed et cæteri qui viderunt, vel audierunt; maxime ideo, quia sententia Judæorum ita confirmata est, ut auferrent irreverenter prædicare Christianis quid potius credendum esset ac tenendum; blasphemantes

BALUZII NOTÆ

Marculfi, *Indiculus regis ad episcopum ut alium benedicat*. Et in Vita Desiderii episcopi Cadurcensis: *Indiculus Dagoberti regis ad Sulpitium episcopum*, Biturigensem videlicet, adeoque metropolitanum episcopi Cadurcensis, ut Desiderium, cui rex episcopatum dederat, quamprimum ordinet. Et alibi pluries. Interdum tamen indiculus accipitur pro *edicto*, ut apud Gregorium Turonensem lib. v, cap. 45: « Per idem tempus Chilpericus rex scripsit indiculum, ut sancta Trinitas non in personarum distinctione, sed tantum Deus nominaretur. »

a *Vice comitis*. Nani quia comitatus mittebantur viris magnæ dignitatis, quique raro discedebant a latere principis, illi in pagis sibi commissis viros instituebant, qui vice sua populos regerent: unde dicti *vicecomites*. Sicut nostra tempestate videmus cardinalem nepotem summi pontificis, legatum semper esse Avenionensem; ejus vero loco constitutum apud Avenionem prelatum quempiam, qui vices illic legati gerit, *vicelegatum* ob hoc dictum.

b *Tractoriam stipendialem*, id est, epistolam, cujus beneficio missi suscipiebantur, et conjectum accipiebant, id est, pensationem et tributum, quod ab iis haud dubie exigebatur quorum causa legati mittebantur. In tractoriis porro adnotari solebat, quantum cuique missio pro ejus conditione suppeditari oporteret: ideoque tractoriam *stipendialem* vocat Agobardus. Vide quæ anno superiore diximus in notis ad epistolam 63 Lupi Ferrariensis.

c *Capitularia sanctionum*, id est, instructiones missis datæ in causa Judæorum, quæ valde favorabiles erant Judæis, et iniquæ adversum Christianos. Ea de causa Agobardus, cui Ludovici pietas perspecta erat, adduci non potest ut credat ea capitula esse vera.

d *Nantuadensium monachorum*, in finibus Lugdunensium, vulgo *Nantua*. Hugo Flaviniacensis in Chronico: « Imperator ergo Carolus cognomento Calvus anno Dom. Incarn. 877, ind. xi, vita functus est pridie Nonas Octobris in finibus Lugdunensium, et sepultus Nantoade in monasterio sanctorum Petri et Pauli. Sed mentione angelica translatus Parisius, ad sanctum Dionysium regaliter tumulatur. » Chronicon sancti Benigni Divionensis et Chronicon Besuense: « Carolus vero Galliam reversus, atque fines Lugdunensium pertingens, ibidem vita functus est, atque in monasterio apostolorum Petri et Pauli conditus, loco qui dicitur Nantoide a multitudine aqua-

coram eis Dominum Deum ac Salvatorem nostrum Jesum Christum.

III. Roboratur quoque hæc perversitas ex verbis missorum, quibus susurrabant quorundam auribus, dicentes quod Judæi non abominabiles, ut plerique putant, sed chari essent in oculis vestris, et hominibus eorum dicentibus ex parte meliores eos habitos quam Christianos. Et ego quidem indignus servus vester non eram Lugduni; sed aberam longe, causa d Nantuadensium monachorum, qui quadam dissimulate inter se laborabant. Tamen direxi missos nostros et litterulas ad illos, ut præciperent quidquid vellent, aut eis in junctum esset, et nos obediremus. Sed nihil veniæ adepti sumus; ita ut etiam aliqui ex sacerdotibus nostris, quibus nominatim minabantur, non auferrent præsentiam suam eis exhibere. Hæc passi sumus a fautoribus Judæorum, non ob aliud nisi quia prædicavimus Christianis, ut c mancipia eis Christiana non venderent, ut ipsos Judæos Christianos vendere f ad Hispanias non permitterent, nec mercenarios domesticos habere, ne feminæ

NOTÆ

rum ibi confluentium. Postmodum per admonitionem angelicam inde translatus Parisius, in ecclesia sancti Dionysii regali sepultura est tumulatus. » Itaque in præcepto Ludovici Balbi regis pro ecclesia Lugdunensi, cujus partem edidit Severtius, Nantoadense monasterium dicitur esse in pago Lugdunensi. Hodie tamen est extra regnum Franciæ, in ditione ducis Sabaudie, media fere via Lugdunum inter et Genevam, in comitatu Beugii.

e *Mancipia eis Christiana non venderent*. Nihil hic peccaverat Agobardus. Nam istud ipsum decretum antea fuerat a Carolo Magno et Ludovico Pio, lib. vi Capitular. cap. 117: *Placuit ne Judæis mancipia deserviant vel adhereant Christiana*. Et cap. 318: *Præcipimus generaliter omnibus, ut mancipia Christiana paganis vel Judæis non tradantur*. Et præcesserat Constantini Magni lex, cujus meminit Eusebius in libro iv de Vita ejus cap. 27: Itemque Honorii Theodosique A. A. constitutio, quæ exstat in Codice Theodosiano: *Christiana mancipia Judæorum nemo audeat comparare. Nefas enim æstimamus religiosissimos famulos impiissimorum emptorum inquinari dominio*. Item Valentinianus Aug. in appendice Codicis Theodosiani: *Judæis quoque vel paganis causas agendi vel militandi licentiam denegamus. Quibus Christianæ legis nolumus servire personas, ne occasione domini sectam venerandæ religionis immutent*. Vide S. Gregorium papam lib. ii, epist. 75, 76; lib. iii, ep. 21; et lib. xii, ep. 18; Ivonem Carn. part. i, cap. 284; et seq. et part. xiii, cap. 98; Collectionem Bernardi Papiensis lib. v, tit. 5; Innocentium Cironium in Quintam Compilationem lib. v, tit. 3; et Decretales Gregorii IX, lib. v, tit. 6.

f *Ad Hispanias*, ubi regnabant Sarraceni, portio Judæorum. Quam ob causam Bodo diaconus palatii Ludovici Pii, (ad quem tum subdiaconum exstat, ut opinor, epigramma Walafri Strabonis) cum se vertisset ad Judæos, in Hispaniam commigravit ex Gallia, ad Sarracenos nimirum; ut diximus in notis ad Lupum Ferrariensem pag. 348, 354. Ex eo autem constat hunc Bodonem fuisse oriundum ex ea regni Francici parte quæ Carolo Calvo cessit, quod cum ipse adversum Christianos in Hispania commorantes atrociter sæviret, ut eos cogeret ad deserendam fidem Christianam, ii ad Carolum regem et episcopos in regno ejus constitutos lacrymabilem epistolam miserunt, orantes ut *memoratus apostata reposita* receretur, ne diutius Christianis illic versantibus ant

Christianæ cum eis sabbatizarent, et ne diebus Dominicis operarentur, ne diebus Quadragesimæ cum eis pranderent, et mercenarii eorum iisdem diebus carnes manducarent, ne quilibet Christianus carnes a Judæis immolatas et a deglubatas emeret, et alii Christianis venderet, ne vinum illorum biberent, et alia hujusmodi. Est enim Judæorum usus, ut quando quolibet pecus ad esum mactant, ut subactum idem pecus tribus incisionibus non fuerit jugulatum; si apertis interaneis jecur læsum apparuerit, si pulmo lateri adhæserit, vel eum insufflatio penetraverit, si fel inventum non fuerit, et alia hujusmodi; hæc tanquam immunda a Judæis repudiata, Christianis venduntur, et insultario vocabulo Christiana pecora appellantur.

IV. De vino vero, quod et ipsi immundum fatentur, et non eo utuntur nisi ad vendendum Christianis, si contigerit ut in terram defluat quolibet loco licet sordido, festinantes hauriunt iterum de terra, et ad conservandum in vasa remittunt. Qualiter vero et alia improbanda circa illud agant, non solum de Christianis, sed et de Judæis multi sunt testes. Quod autem Dominum nostrum Jesum Christum et Christianos in omnibus orationibus suis sub Nazarenorum nomine quotidie maledicant, non solum beatus Hieronymus, qui se scribit novisse illos intrinsecus et in cute, testis est, sed et de ipsis Judæis plerique testantur. In hac re sumens exempli gratiam, dixi Christianis hoc modo: ^b Si aliquis homo ^c seniori suo vel domino fidelis et amator existat, et quempiam hominum senserit illi esse inimicum, detractorem, conviciatorem, et comminatorem, non vult ei esse amicus, nec socius mensæ, nec particeps ciborum. Quod si fuerit, et hoc senior ipsius vel dominus deprehenderit, nec fidelem sibi eum esse existimat. Et ideo cum procul dubio noverimus blasphematores et, ut ita dicam, maledictores esse Judæos Domini Dei Christi et fidelium ejus Christianorum, non debemus eis conjungi participatione ciborum et potuum, juxta modum duntaxat a sanctis Patribus et exemplis datum et verbis præceptum. Cæterum, quia inter nos vivunt, et maligni eis esse non debemus, nec vitæ aut sanitati vel ^d divitiis eorum contrarii; observemus modum ab Ecclesia ordinatum, non utique obscurum, sed manifeste expositum, qualiter erga eos cauti vel humani esse debeamus.

V. Hæc, piissime domine, de multis pauca dixi de perfidia Judæorum, de admonitione nostra, de læsione Christianitatis, quæ sit per fautores Judæorum, nesciens utrum pervenire possit ad vestram notitiam. Tamen summo opere necesse est ut sciat piissima sollicitudo vestra, quomodo nocetur fides Christiana a Judæis in aliquibus. Dum enim gloriantur, mentientes simplicibus Christianis, quod chari sint vobis ^e propter patriarchas; quod honorabiliter ingrediantur in conspectu vestro, et egrediantur; quod excellentissimæ personæ cupiant eorum orationes et benedictiones, et fateantur talem se legis auctorem habere velle, qualem ipsi habent; dum dicunt consiliatores vestros commotos adversum nos eorum causa, eo quod prohibeamus Christianos vinum eorum bibere; dum hoc affirmare nitentes, plurimas argenti libras ob emptionem vini se ab eis accepisse jactant; et decursis canonibus non inveniri quare Christiani debeant abstinere a cibis eorum et potibus; dum ostendunt præcepta ex nomine vestro, aureis sigillis signata, et continentia verba, ut putamus, non vera; dum ostendunt vestes muliebres, quasi a consanguineis vestris vel matronis palatinorum uxoribus eorum directas; dum exponunt gloriam parentum suorum; dum eis contra legem permittitur ^f novas synagogas exstruere; ad hoc pervenitur, ut dicant imperiti

impedimento aut neci foret, ut tradit auctor Anna-
lium S. Bertini ad an. 847.
^a *Deglubatas.* Ita vetus codex; pro quo Massonus
edidit *delibatas*.
^b *Si aliquis homo.* Fragmentum est orationis quam
Agobardus Lugduni habuit adversum Judæos, usque
ad illa verba, *humani esse debeamus*.
^c *Seniori*, id est, domino, vernacula lingua, *Seigneur*.
Vide Hier. Bignonii notas ad Marculfum pag. 443,
458; et Davidis Blondelli Dissertationem de jure
plebis in regimine ecclesiastico, pag. 49.
^d *Divitiis eorum*, id est, Judæorum. Hæc fama
semper comitata est Judæos, ex quo Christiani præ-
valere cœperunt. Nam adnotat etiam Albertus Kraut-
zius lib. viii Metrop. Salisburg. cap. 23, eos summas
ubique opes comparasse. Anno 1098, cum Judæi ex
Bohemia in Poloniam et Pannoniam divitias suas furtim
auferrent, ejusque fugæ rumor ad ducem Bre-
cislavam pervenisset, ille retineri eos jussit, thesau-
rosque eorum applicari fisco. Addit vero Cosmas
Pragensis, qui hæc tradit: « O quantum pecuniæ
miseria Judæis est illa die sublatum! Nec ex successa
Troja tantum divitiarum in Euboico littore fuit col-
latum. » Unde et ætate quoque nostra, quoties dicere
volumus quempiam esse valde divitem, ita dicere
solemus, *Dives est ac unus e Judæis, Il est riche
comme un Juif*; atque id quidem obtinet etiam ubi
Judei noti non sunt nisi de nomine.

BALUZII NOTÆ.

^e *Propter patriarchas.* Abrahamum videlicet, Jacobum, et cæteros Veteris Testamenti Patres, et ob hoc, Judæorum patriarchas. Neque enim intelligendus est hic locus de patriarchis Judæorum per varias provincias distractorum. Illi enim desierant anno 429 ut Marca observavit in libro primo de Concordia, cap. 3, § 5.

^f *Novas synagogas.* Indignatur Agobardus, quod Judæis tum liceret novas synagogas exstruere, velut in contumeliam Christianæ religionis. Id vero ait esse contra legem. Ea autem exstat in Codice Theodosiano l. 83, tit. *De his qui super religione contendunt*, ubi Honorius et Theodosius AA. sic decernunt: *Quæ nuper de Judæis et synagogis eorum statutas, firma permancant: scilicet ut nec novas unquam synagogas permittantur exstruere, nec auferendas sibi veteres pertimescant.* Hujus legis mentio exstat apud sanctum Gregorium lib. vii, indict. 2, epist. 5: « Quia sicut, inquit, legalis diffinitio Judæos novas non patitur erigere synagogas, ita quoque eos sine inquietudine veteres habere permittit. » Ejusdem legis meminit iterum in epistola 58 ejusdem libri. Ad eam quoque legem respexisse videtur Alexander III, dum hæc scriberet: « Judæos de novo construere synagogas, ubi eas non habuerunt, pati non debes. Verum si antiquæ corruerint, vel ruinam minantur, ut reedificent poteris æquanimitè tolerare, non autem ut eas exalcent, aut ampliores aut pretiosiores fa-

Christiani melius eis prædicare Judæos quam presbyteros nostros; inaxime cum et supradicti missi, ne sabbatismus eorum impediretur, ^a mercata, quæ in sabbatis solebant fieri, transmutari præceperint, et quibus diebus deinceps frequentari debeant, in illorum opinione posuerint, dicentes hoc Christianorum utilitati propter diei Dominici vacationem congruere; cum Judæis magis probetur inutile: quia et hi qui prope sunt, sabbato ementes victus necessaria, liberius die Dominico missarum solemnitatibus et prædicationibus vacant; et si qui de longe veniunt, ex occasione mercati tam vespertinis quam matutinis occurrentes officii, missarum solemnitate peracta, cum ædificatione revertuntur ad propria. Nunc igitur, si placet benignissimæ mansuetudini vestræ audire, dicamus quid Ecclesiæ Galliarum, et ^B rectores earum, ^b tam reges quam episcopi de discretionem utriusque religionis, ecclesiasticæ videlicet et Judaicæ, tenuerint, tenendumque tradiderint, et scriptam posteris reliquerint, et quomodo consonum sit auctoritati vel actibus apostolicis, et a Veteri Testamento originem trahens. Ex quibus demonstra-

atur quam detestabiles habendi sint inimici veritatis, et quomodo peiores sint omnibus incredulis, Scripturis divinis hoc docentibus, et quam indigniora omnibus infidelibus de Deo sentiant, et rebus cælestibus. Quæ omnia ^c cum confratribus contulimus, et amplissimæ Excellentiæ vestræ presentanda direximus.

VI. Et cum præcedens schedula dictata fuisset, supervenit quidam homo fugiens ab Hispaniis de ^d Cordoba, qui se dicebat furatum fuisse a quodam Judæo Lugduno ante annos viginti quatuor, parvum adhuc puerum, et venditum, fugisse autem anno præsentis cum alio qui similiter furatus fuerat Arelate ab alio Judæo ante annos sex. Cumque hujus, qui Lugdunensis fuerat, notos quæreremus, et inveniremus, dictum est a quibusdam et alios ab eodem Judæo furatos, alios vero emptos ac venditos; ab alio quoque Judæo anno præsentis alium puerum furatum et venditum: qua hora inventum est plures Christianos a Christianis vendi et comparari a Judæis, perpetrarique ab eis multa infanda quæ turpia sunt ad scribendum.

BALUZII NOTÆ.

cliant quam antea fuisse noscuntur; quæ utique pro magno debent habere quod in veteribus synagogis et suis observantiis tolerantur. »

^a *Mercata in sabbatis.* Antiquum ergo est, quod mercata fiunt in die sabbati. Tum paulo post rationem hujus instituti affert Agobardus. Nimirum, ut coemptis eo die necessariis, postridie liberius Christiani Deo servirent. Nam per totum diem, quoties festus erat, antiqui Christiani vacabant orationi, ut patet ex Facundo Hermianensi in præfatione librorum quos edidit pro defensione trium Capitulorum. « Vix mihi septem dierum, inquit, induciæ datæ sunt, in quibus erant etiam duo festi. » Præclare igitur Joannes Monlucius episcopus Valentinus in libro De Reformatione Cleri Valentini et Diensis cap. 35: « Non enim dies illos majores nostri otiosos ideo esse voluerunt, ut in his nihil ageremus, et tantum plane cessaremus; sed festorum ratio præcipue in Christianis cessationem habet laborum et operum, ut sacra his diebus adeat populus, cultus Deo honores, que ac preces adhibeat, concionibus, publicis Ecclesiæ precibus, et votis adsit assiduus. Ob eas igitur nos causas ediximus, ut dies Dominicos, et alios, qui in catalogo nostro enumerantur, accurate omnes in nostris diæcesibus agant, et religiose; atque in primis curent ne his diebus ullæ ludorum, fabularum, et aliorum id genus ludicrorum coitiones fiant. » Tum ad probationem hujus capituli inter cætera affert decretum concilii provincialis Coloniensis, quod sic habet: « Diligenter quoque populus admonendus est, cur feria, et potissimum dies Dominicus, qui a temporibus apostolorum in Ecclesia Dei semper celebris fuit, institutæ sint. Nempe ut tum in unum omnes pariter convenirent ad audiendum verbum Domini, ad audiendum quoque sacram, et communicandum; breviter, ad vacandum Deo soli; ut dies illa tantum orationibus, hymnis, psalmis et canticis spiritualibus transigatur. Hoc enim est sanctificare sabbatum. » Atque utinam hæc intelligerent Christiani nostrorum temporum, qui hæc omnia publice nunc agunt quæ synodus Coloniensis et Joannes Monlucius fieri a Christianis prohibuerunt. Nimirum refrigerante in dies charitate, superabundat iniquitas; ut futurum prædixit Christus Jesus in Evangelio secundum Matthæum.

^b *Tam reges.* Regimen Ecclesiæ Gallicanæ dividit inter reges et episcopos. Ecclesia enim principibus commissa est ad regendum; ut ait Carolus Magnus in præfatione librorum de non adorandis imaginibus, itemque synodus habita apud Theodonis-villam anno 849, can. 1. Unde et episcopi in synodo Parisiensi congregati anno 824 scribentes ad Ludovicum et Lotharium imperatores, aiunt ipsos principes universam sanctam Dei Ecclesiam, Domino dispensante et committente, gubernare. Et Ludovicus Pius ad Romanum pontificem scribens, Spiritum sanctum sibi Ludovico datum esse ait. Sed nihil apertius, nihil Agobardicæ sententiæ congruentius, quam quod aiunt episcopi in canone 11 ejusdem concilii apud Theodonis-villam. « Quia bene nostis, inquit, ab illo, qui solus merito et rex et sacerdos fieri potuit, ita Ecclesiam dispositam esse, ut pontificali auctoritate et regali potestate gubernetur. » Vide Marcum in libro secundo de Concordia, cap. primo.

^c *Cum confratribus contulimus,* id est, cum episcopis. Hinc itaque confici posse puto sequentem epistolam fuisse scriptam et synodo quapiam, cui interfuerit Agobardus; quod indicare videtur epistola illa, quæ nomine trium episcoporum scripta est, et ab Agobardo simul missa ad imperatorem Ludovicum Pium. Fieri quippe potest ut hi tres episcopi scripserint nomine totius synodi, Agobardoque demandata cura sit mittendi epistolam synodicam ad principem: quod ille præstare noluit, quin relationem quoque suam adjungeret. Et fortassis istud peractum est in synodo quæ anno 821 celebrata est apud Lugdunum, cui Agobardus et Bernardus interfuerunt.

^d *Cordoba,* sive Corduba; quæ Sarracenorum in Hispania sedes erat, ut docet Lucas Tudensis: quod etiam colligi potest ex epistola Eulogii Cordubensis ad Wiliesindum episcopum Pampilonensem.